

**JE MOŽNÉ DOPRACOVAŤ SA METÓDAMI HISTORIKA K PATROCÍNIU
KARNEROVEJ KAPLNKY PRI RÍMSKOKATOLÍCKOM KOSTOLE V KRUPINE?
(PRIAMA METÓDA A NEPRIAME METÓDY PRI VÝSKUME PATROCÍNIA KARNEROVEJ
KAPLNKY V KRUPINE)**

**IS IT POSSIBLE TO FIND THE CHURCH DEDICATION OF THE OSSUARY CHAPEL AT THE ROMAN
CATHOLIC CHURCH IN KRUPINA USING THE METHODS OF A HISTORIAN?
(DIRECT METHOD AND INDIRECT METHODS IN THE RESEARCH OF CHURCH DEDICATION
OF THE OSSUARY CHAPEL IN KRUPINA)**

Miroslav Lukáč

**Katedra histórie, Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
muzeum@krupina.sk**

Klíčové slová

patrocínium, sakrálna architektúra, karnerová kaplnka, sv. Michal archanjel, Boží Baránok, mesto Krupina, mesto Banská Štiavnica, Uhorsko, Rakúsko, historické metódy, význam výskumu patrocínií

Key words

Church dedications, sacral architecture, ossuary chapel, St. Michael the Archangel, the Lamb of God, Krupina (town), Banská Štiavnica (town), Hungary, Austria, historical methods, importance of church dedication research

Abstract: Research on church dedications of sacral buildings may also be suitable in terms of demonstrating the use of direct and indirect historical methods to research unknown historical facts. Unidentified dedications of the preserved ossuary chapel at the Roman Catholic church in Krupina can be indirectly documented by several methods. The main method is a comparison or analogy. First, it is necessary to find out in what way the preserved underground part of the chapel is like the others known within the territory of Slovakia. It features a square ground plan with a vault on the central pillar. The chapel on the central pillar of the vaulted arches is like the centrally vaulted chapel of St. Michael the Archangel in the town of Banská Štiavnica. Furthermore, the connection of parish churches in both sites (Krupina and Banská Štiavnica) is documented architecturally and historically, which could indicate a connection with the architectural design of both ossuaries and suggest what the dedication of the Krupina ossuary looked like (St. Michael the Archangel similarly to the Banská Štiavnica ossuary). Architecturally, we have documented similar ossuaries of square-ground planning especially in Lower Austria, where most of such ossuaries are consecrated to St. Michael the Archangel. The ossuary dedications to St. Anne or St. John the Baptist can also be taken into consideration. Another answer may be hidden in the Krupina coat of arms that features the Lamb of God as the main figure, which is beyond the development of the towns coat of arms in Slovakia.

Úvod

Stredoveký pojem patrocínium má svoje korene v antickom pojme patrón. Patrón bol hlavou rodiny, majiteľom domu a majetku, mal významné spoločenské postavenie a mal pomáhať klientom alebo prepusteným otrokom, teda tým, ktorí boli na ňom závislí, mal ich ochraňovať. Patrocínium v počiatkoch kresťanstva – a aj neskôr v stredoveku – nadobudlo iný význam. Patrónom sa stal svätec, mučeník, ktorý prepájal svet pozemský so svetom nadpozemským, s nebeským kráľovstvom a bol orodovník, sprostredkovateľ prosieb ľudí,

ktorí mu na tejto zemi zasvätili (venovali) kaplnky, kostoly (patrocíniá). Z hľadiska právneho bol aj majiteľom sakrálnej stavby a komunity, ktorá ju postavila, mal ich teda ochraňovať a vyprosovať im dobrá od Spasiteľa (Boha).¹ V tomto smere ho zastupovali v správe sakrálnej stavby pozemskí patróni – stavitelia, donátori. V prípade karnerovej kaplnky v Krupine to boli plnoprávni mešťania nemeckej komunity hostí.²

Výskum patrocínií môže byť zaujímavý alebo dôležitý pre rôzne oblasti – výskum cirkevných dejín, prehĺbenie poznatkov o kultúrnom dedičstve Slovenska, dejín mentalít (morálne vzory našich predkov), pre výskum vplyvu protestantizmu na zmeny patrocínií,³ ale aj pre zatraktívnenie informácií o pamiatkach turisticky málo objaveného regiónu Hont a mesta Krupina. Výskum patrocínií môžeme využiť aj pri demonštrácii metód historikov pri objavovaní neznámych historických faktov. Niektoré patrocíniá, teda tituly kostolov a kaplniek, u nás zanikli, niektoré sa modifikovali. Na niektoré odkazujú iba zachované archeologické či architektonické pamiatky, ako je to v prípade zaniknutej karnerovej kaplnky pri rímskokatolíckom kostole v Krupine. A hoci zanikli, niektorí historici či archeológovia prostredníctvom historických metód dokázali identifikovať pravdepodobné patrocíniom zaniknutých sakrálnych stavieb. Otázka znie: Je možné dopracovať sa metódami historika k pomenovaniu, titulu (k patrocíniu) zaniknutej karnerovej kaplnky pri rímskokatolíckom kostole v Krupine? Na to odpovedá predložený príspevok.

Každý (aj historický) výskum by mal odpovedať na otázky a hoci sa nie vždy podarí získať odpovede, na správne formulovaných otázkach je založené každé dobré dielo. Takouto otázkou môže byť i tá, ktorá stojí na začiatku predmetu nášho výskumu a problematiky patrocínií a ktorá sa týka otázky potrebnosti či dôležitosti výskumu patrocínií a kultu svätých.

Náboženstvo, či isté formy viery v nadpozemský život, či duchovno, sú súčasťou všetkých kultúr. Túto skutočnosť zaznamenali antropológovia, historici alebo religionisti.⁴ Základným kameňom západnej kultúry a aj pojmu Západ je kresťanstvo, ktoré prevzalo po rozpade Západorímskej ríše kultúrne dedičstvo antického sveta, pretvorilo ho a vytvorilo celkom svojbytnú kultúru. Vieme, že náboženské a vzdelávacie inštitúcie – farské, kapitulské, kláštorné školy a napokon i univerzity stáli pri vzniku západného poznania a napokon i západnej vedy. Veď len také citovanie s použitím úvodzoviek, alebo vyčleňovanie slov, ktoré

¹ K pojmu patrocíniom porovnaj LEHNER, Johann Baptist: Patron. 1963. *Lexikon für Theologie und Kirche. Achter Band, Palermo bis Roloff*. Edds. Josef Höfer – Karl Rahner. Freiburg : Verlag Herder, 1963, stl. 187 – 191. Spomedzi slovenských autorov sa najpodrobnejšie tomuto pojmu venoval SLIVKA, Michal. 2013. *Pohľady do stredovekých dejín Slovenska (Res intrinsecus lectae)*. Martin : Matica slovenská, 2013, s. 97 – 98. ISBN 978-80-8126-093-1. Pred tým publikované aj ako štúdia: *Uctievanie svätých na Slovensku*. In: *Studia Archaeologica Slovaca Mediaevalia*. V., 2006, s. 91 – 93.

² Táto štúdia sa čiastočne opiera o spracovanie problematiky krupinského karnera v časti štúdie LUKÁČ, Miroslav – ŠIMKOVIC, Michal. 2022. Zaniknutá karnerová kaplnka v meste Krupina. In: *Archaeologia historica*, roč. 47, 2022, č. 1, s. 197 – 220. ISSN 0231-5823.

³ LUKÁČ, Miroslav. 2021. K problematike patrocínií vybraných protestantských kostolov Hontianskeho arcidiakonátu vo svetle vizitačných protokolov zo 17. – 18. storočia. In: *Folia historica Bohemica*, roč. 36, 2021, č. 1, s. 111 – 140.

⁴ Prehľad o vývoji posvätna a náboženstiev od najstarších kultúr spracoval ELIADE, Mircea. 1995. *Dejiny náboženských predstáv a ideí. Od doby kamennej po eleusínske mystériá I*. Bratislava : Agora, 1995, 398 s. ISBN 80-967210-1-1; ELIADE, Mircea. 1997. *Dejiny náboženských predstáv a ideí II. Od Gautamu Buddhu po víťazstvo kresťanstva*. Bratislava : Agora, 1997. 424 s. ISBN 80-967210-2-X; ELIADE, Mircea. 1997. *Dejiny náboženských predstáv a ideí III. Od Muhammada po reformy*. Bratislava : Agora, 1997. 294 s. ISBN 80-967210-0-3. Prehľadne tiež KOMOROVSKÝ, Ján: 2000. *Religionistika. Veda o náboženstvách sveta a jej pomocné disciplíny*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2000. 180 s. ISBN 80-223-1535-4.

používajú vedeckí pracovníci dnes, používali ako prví kresťanskí prepisovatelia Biblie.⁵ Pravda, pôvodne tam bol iný dôvod pre ich použitie vymedzovacích znamienok. Súčasťou náboženského sveta bola (i je) viera v posmrtný život a viera v to, že aj ľudia sa môžu stať svätými a môžu už na tejto zemi vytvoriť lepšiu spoločnosť, a to podľa vzoru svätých a (hoci tu na zemi zatiaľ nedosiahnuteľného) nebeského kráľovstva. Je známe, že pozitívne morálne pravidlá a ľudská identita sa vyvíjali ruka v ruku so sakrálnym u človeka, s jeho náboženským vnímaním sveta.⁶ Dokonca aj vzťah duševného zdravia a náboženstva bol preukázaný mnohými štúdiami.⁷

Teoretici historiografie priamu metódu identifikujú s realizáciou výskumu poznávaním a vytváraním obrazu minulosti prostredníctvom jedného alebo viacerých prameňov, teda priame využitie archívnych prameňov.⁸ Táto metóda však nemôže byť absolutizovaná a ani jediná, ktorú pri výskume historik použije. Pre dosiahnutie čo najlepšieho výsledku, teda aby historik vytvoril čo najpresnejší obraz o stave, existencii a súvislostiach vzniku a používání patrocínií, nemôže byť použitá iba priama metóda, ale musí byť kombinovaná s ďalšími metódami a technikami práce s historickými prameňmi, akými sú napríklad porovnávanie, hľadanie analógií, súvislostí s inými reáliami (pečate a i.). Prostredníctvom umelecko-historickej alebo aj historicko-antropologickej metódy je možné pokúsiť sa poznávať aj význam patrónov pre život človeka (ikonológia) či skúmať dejiny mentalít. S použitím týchto metód je možné dať odpoveď na otázky spojené s identifikáciou konkrétneho (doteraz neznámeho) svätca kaplnky.

Jedným z (viacerých) cieľov nášho príspevku je zistiť zaniknuté patrocíniá na základe nepriamych metód, a to vzhľadom k tomu, že priama metóda neposkytuje pri výskume patrocíniá zaniknutého karnera v Krupine žiadne priame údaje.

Predpokladáme, že zaniknutá karnerová kaplnka v Krupine pôvodne mala, podobne ako všetky ostatné, svoje zasvätenie. Toto muselo mať súvis s inými patrocíniami alebo s ďalšími skutočnosťami (možno pečať symbol a erb mesta), ktoré sú dodnes nevysvetlené. Porovnaním s inými lokalitami v okolí a zaradením do širších historických a umelecko-historických okruhov (analógie) sa pokúsime verifikovať prípustné súvislosti k možným zasväteniam.

Príspevok rozdeľujeme do dvoch hlavných častí. V prvej je riešená problematika pravdepodobného patrocíniá krupinského karnera a v druhej časti je prepis latinských prameňov, vzťahujúcich sa na skúmanú problematiku. Je to predovšetkým text kanonickej vizitácie z roku 1829, ktorá sa nachádza v biskupskom archíve v Banskej Bystrici.

⁵ Historička Evina Steinová, PhD. o tom podrobne referovala na prednáške „Odkiaľ sa vzali úvodzovky?“, ktorú 5. novembra 2019 zorganizovala Katedra histórie Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici.

⁶ ZÁLEŠÁK, Tomáš. 2000. K otázke sakrálného a k otázke vývoja morálnych pravidiel. In: *Filozofia*, roč. 55, 2000, č. 1, s. 1 – 8. ISSN 0046-385X.

⁷ HOLM, Nils G. 1998. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha : Portál, 1998, s. 133 – 134. ISBN 80-7178-217-3.

⁸ HROCH, Miroslav a kol. 1985. *Úvod do studia dějepisu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 204 – 207. Na s. 261 v rámci kapitoly filologická metóda v historickej vede sa autor Eduard Maur dotýka priamo problematiky výskumu patrocínií. Novšie spracované napríklad aj v publikácii DVOŘÁK, Tomáš a kol. 2014. *Úvod do studia dějepisu 1*. Brno : Masarykova univerzita, 2014, s. 100 – 102. Dostupné na: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/462> [2022-10-19].

Patrocínium karnerovej kaplnky v Krupine

Doteraz sa výskumu karnera venovalo iba niekoľko prác. Ako prvá na jestvovanie karnera v Krupine upozornila Mária Kodoňová⁹ v práci, ktorú neskôr citovali ďalší autori.¹⁰ Po prvýkrát karner podľa obhliadky identifikovali a poznatky o ňom publikovali Miroslav Lukáč a Michal Šimkovic, ktorý spracoval aj pôdorys kostnice – podzemnej časti karnerovej kaplnky už v roku 2006.¹¹ Vyššie uvedení autori sa v uvedenej štúdii nevenovali patrocíniu karnera v Krupine. Prvú ucelenú prácu o karnerovej kaplnke publikovali M. Lukáč a M. Šimkovic v roku 2022¹² a problematike karnera a jeho zasväteniu sa venovali štúdie M. Lukáča publikované v roku 2021¹³ a 2022.¹⁴ Táto štúdia dopĺňa metódy výskumu patrocínia a detailnejšie rozoberá pramene, ktoré by sa mohli týkať zasvätenia karnerovej kaplnky.

Pre problematiku výskumu a identifikácie patrocínií sú najdôležitejšie zdroje, ktoré sa nachádzajú v mestských a regionálnych archívoch, najmä v cirkevných a štátnych archívoch. Predovšetkým ide o archívne fondy vo Vatikánskom tajnom archíve (Archivo Segredo Vaticano), dnes Vatikánsky pápežský archív (Archivo Apostolico Vaticano), z ktorých autori publikovali viaceré pramene v rôznych edíciách.¹⁵ Veľmi významná je diplomatická zbierka Maďarského národného archívu (Magyar Nemzeti Levéltár) v Budapešti, ktorý vo fonde Diplomatikai Levéltár uchováva viac ako 100 000 listín do roku 1526.¹⁶ Vo vyššie uvedenom fonde je len menšie množstvo listín tangujúcich patrocíniách kostolov v Hontianskej a Zvolenskej stolici,¹⁷ preto je nutné informácie o nich získavať z mladších prameňov,

⁹ KODOŇOVÁ, Mária. 1977. *Stavebno-historický výskum Starého zámku Banská Štiavnica a program pamiatkových úprav*. 1977, s. 43 – 44 rkp. uložený v Archíve Pamiatkového úradu v Bratislave, sign. T 3016 (1-3). Neskôr publikované práca KODOŇOVÁ, Mária. 1981. *Banská Štiavnica, Starý zámok – výsledky doplnujúceho výskumu*. In: *Pamiatky a príroda*, č. 1, 1981, s. 13 – 17.

¹⁰ VANČO, Martin. 2000. *Stredoveké rotundy na Slovensku*. Bratislava : Chronos, 2000, s. 87 (autor píše o predpokladanej rotunde). ISBN 80-89027-00-8; HOŠSO, Ján. 2000. *Kremnica a jej regionálne nadregionálne postavenie vo svetle archeologického výskumu*. In: *Kremnické múzeum. Zborník k 110. výročiu múzea v Kremnici*. zost. Bohuslava Konošová. Kremnica : Kremnické múzeum, 2000, s. 14. ISBN 80-8043-058-6; POMFYOVÁ, Bibiana a kol.: *Stredoveký kostol. Historické a funkčné premeny architektúry*. 1. zväzok. Bratislava : FO Art, 2015, s. 179. ISBN 978-80-89664-35-1.

¹¹ LUKÁČ, Miroslav a kol. 2006. *Krupina – monografia mesta*. Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre mesto Krupina, 2006, s. 199 – 200. ISBN 80-89151-13-2.

¹² LUKÁČ, Miroslav – ŠIMKOVIC, Michal. 2022. *Zaniknutá karnerová kaplnka v meste Krupina*. In: *Archaeologia historica*, roč. 47, 2022, č. 1, s. 197 – 220. ISSN 0231-5823.

¹³ LUKÁČ, Miroslav: *K problematike patrocínií stredovekých farských kostolov historického dekanátu Krupina (Krupina, Babiná, Dobrá Niva a Sása)*. 2021. In: *Argenti fodina 2020*. zost. Daniel Harvan – Jozef Labuda. Banská Štiavnica : Slovenské banské múzeum, 2021, s. 59 – 72. ISBN 978-80-85579-59-8.

¹⁴ LUKÁČ, Miroslav. 2021. *Zmeny patrocínií sakrálnych stavieb mesta Krupina v zrkadle vizitácií 17. – 18. storočia*. In: *Východočeské listy historické*, roč. 46, 2001, s. 59 – 72. ISSN 1211-8184.

¹⁵ Najnovšie spracovanie s citáciami prameňov uverejnil: MEZŐ, András. 2003. *Patrocíniumok a középkori Magyarországon*. Budapest : METEM, 2003, s. 9. ISBN 963-8472-19-7. Spomedzi hontianskych lokalít je až 42 citovaných prameňov z Vatikánskeho tajného archívu, 22 z diplomatickej zbierky Maďarského národného archívu, ďalej 4 z Arcibiskupského archívu v Ostrihome. Z ostatných rodových archívov (Paláštýovci, Balašovci, Károlyovci) ďalšie 4 a z mestských archívov (najmä Magistrát mesta Banská Štiavnica) približne 4.

¹⁶ Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár – Diplomatikai levéltár (ďalej len MOL OL – DL).

¹⁷ Najstaršia písomná zmienka je o kláštore sv. Štefana kráľa a o Kaplnke (kostole) sv. Margity antiochijskej. Listina z roku 1135 sa zachovala iba v odpise z roku 1566: MOL OL – DL 5775. GYÖRFFY, György. 1987. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1987, s. 182 (Bzovík), s. 216 (Litava). ISBN 963-05-3613-7. Listinu v plnom znení publikoval MARSINA, Richard (ed.). 1971. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I*. Bratislava : Sumptibus Academiae scientiarum Slovacae, 1971, s. 71 – 72, listina č. 74*.

predovšetkým z vizitačných protokolov zo 17. – 20. storočia, ktoré sa uchovávajú v Budapešti¹⁸, Ostrihome¹⁹ a v Banskej Bystrici.²⁰ A dokonca ani tie neuvádzajú všetky sakrálné objekty alebo menšie stavby – napríklad karnery (a teda ani ich zasvätenia), a to aj preto, lebo v čase vykonania zápisu protokolov, už nejestvovali.²¹

Vzhľadom k tomu, že vyššie uvedené fondy a pramene neposkytujú odpoveď na niektoré otázky spojené s výskumom patrocínií, je nutné pracovať aj s mladšími prameňmi. Význam štúdia vizitácií zo 17. – 19. storočia sa prejavil aj pri výskume areálu rímskokatolíckeho Kostola narodenia Panny Márie v Krupine, a to pri hľadaní karnera či kostnice. Regionálni historici a kunsthistorici identifikovali v objekte pivnice spojenej s Husitskou baštou pri tomto kostole podzemnú dodnes zachovanú časť zaniknutej karnerovej kaplnky, datovanej do prelomu 13. a 14. storočia.²² Vizitácie však túto kaplnku nezaznamenávajú. Priamo v pokynoch arcibiskupa, ktoré na mieste realizoval zvyčajne arcidiakon, bolo potrebné vyznačiť kaplnky v obvode farnosti. Išlo však o existujúce kaplnky, a to je zrejme dôvod, prečo nebola zaevidovaná podzemná časť bývalej kaplnky, ktorá sa už nepoužívala na svoj pôvodný účel. Hoci sa vo vizitáciách nachádzajú zmienky o zaniknutých, vyhorených, či nepoužívaných kostoloch, tieto ešte v nedávnej dobe do vykonania zápisu boli používané, alebo boli výrazne v teréne rozpoznateľné. Krupinský karner počas realizácie vizitačných zápisov v rokoch 1692 a 1696 už dávno (možno aj viac ako dve storočia) používaný nebol. Preto prekvapuje, že práve v najmladšej, no najpodrobnejšej, vizitácii z rokov 1828 – 1829 je záznam o zaniknutých troch kostniciach (osáriách).²³ Aspoň jedno z týchto troch osárií by malo byť podzemnou časťou karnerovej kaplnky, ktorá ale nie je vo vizitačných protokoloch z rokov 1692, 1694, 1713, 1754, 1756 a 1781 vôbec zaznamenaná. V tomto prípade nás čaká ďalší výskum a využitie ďalších metód, ktoré by nám mohli objasniť prípad karnerovej kaplnky v Krupine.

Pomocou komparatívnej metódy a analógií by bolo možné osvetliť, koľko mohlo byť v Krupine karnerov s kostnicami v porovnaní s ostatnými obcami a mestami na Slovensku. V žiadnej so skúmaných lokalít na Slovensku (okrem Bratislavy, ale to je zvláštny prípad vysokej koncentrácie sakrálnych stavieb) nebola doložená existencia viac než jednej

¹⁸ Eötvös Loránd Tudomány Egyetem – Egyetemi Könyvtár Budapest, fond Collectio Hevenessiana (ďalej ELTE – EK Budapest, f. CH): Visitatio ecclesiarum archidiaconatus Hontensis facta per Franciscum Jezerniczki abbatem sancti Spiritus de Hrabko archidiaconum Hontensem. Ecclesiae Metroplitanae Strigoniensis Canonicum. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Nonagesimo Secundo. Die 10. Et Subsequentibus Mensis Junii (ďalej Vizitácia Hont 1692) a Visitatio parochorum et parochiarum incltyi comitatus Zoliensis Anno MDCXCII... (ďalej Vizitácia Zvolen 1692).

¹⁹ Prímási Levéltár Esztergom (ďalej PL Esztergom), fond Archivum Ecclesiasticum Vetus (ďalej f. AEV) a fond Visitaciones canonicae (f. VC), vizitácie z rokov 1635, 1687, 1713, 1754, 1756, 1760, 1761, 1766, 1794.

²⁰ Rímskokatolícka cirkev – Archív Biskupstva v Banskej Bystrici (ďalej ABBB), fond Zbierka kanonických vizitácií (ďalej f. ZKV), vizitácie z rokov 1754, 1781 a 1828-1829.

²¹ Na neúplnosť zápisov vizitačných protokolov uložených v primaciálnom archíve (Prímási Levéltár) v Ostrihome upozornil LUKÁČ, Miroslav. 2019. K informačnej hodnote katalógu vizitačných protokolov Ostrihomského arcibiskupstva (16. – 20. storočie). In: *Acta historica Neosoliensia*, roč. 22, 2019, č. 1, s. 45 – 59. ISSN 1336-9148.

²² LUKÁČ, Miroslav a kol. 2014. *Krupina – monografia mesta*. Banská Bystrica : Harmony pre mesto Krupina, 2014, s. 199-200. ISBN 978-80-971624-5-0. Autor pôdorysu: Mgr. Michal Šimkovic.

²³ ABBB, f. ZKV, Josephus Belánsky Divina et Apostolica sedis gratia episcopus Neosoliensis... 1829 die 6. mensis... Civitatem Carponensem... 1828-1829, CV 40 (ďalej Vizitácia farnosti Krupina z r. 1828-1829), hlava I., § 1.

karnerovej kaplnky.²⁴ Jeden karner bol zrejme aj v Krupine, preto správa o troch kostniciach vyvoláva ďalšiu otázku a tie zas ďalšie otázky.

Boli to rovnaké kostnice, ako tie, ktoré bývali spojené s kaplnkami? Ak aspoň jedna z nich bola súčasťou kaplnky, aké mala táto sakrálna stavba patrocínium? Bolo možné, aby tak malá lokalita mala až tri karnery? Ak existovali v minulosti dve sakrálne stavby – jeden kostol pre Nemcov a jeden pre Slovákov,²⁵ nemohlo byť rozdelené aj ukladanie kostí týchto dvoch krupinských entít zabezpečené do rôznych karnerov alebo kostníc? Na všetky tieto otázky nemožno nateraz odpovedať, preto sa pokúsime odpovedať iba na jednu z nich.

Analogická metóda nám môže napovedať, aké zasvätenie mohla mať karnerová kaplnka, ktorej podzemná časť sa zachovala dodnes. Tu si pomôžeme znalosťami umeleckej histórie. Väčšina karnerov na Slovensku je zasvätená sv. Michalovi archanjelovi. Aj najbližší karner v Banskej Štiavnici, ďalej zaniknutý karner v Banskej Bystrici a aj karnery v Kremnici, Trenčíne, pravdepodobne aj v Košiciach a možno aj v Trnave boli zasvätené tomuto archanjelovi.²⁶ Sv. Michal bol považovaný za svätca a anjela, ktorý pomáha vážiť duše zomretých ľudí prichádzajúcich k Bohu (alebo sa tak má stať pri poslednom súde), pričom jedni sa po zväžení dostávajú do pekla a ostatní do neba, nebeského Jeruzalema (resp. do očistca).²⁷ Podobne veľké množstvo karnerov zasvätených sv. Michalovi archanjelovi bolo aj v susednom Rakúsku či ďalších krajinách.²⁸ Dôvody, prečo uvádzame práve Banskú Štiavnicu a lokality v Rakúsku, a nie napríklad v Maďarsku (či v Rumunsku), ktoré boli počas stredoveku v rámci jedného štátneho celku – Uhorska, sú tie, že v Banskej Štiavnici bol pôvodný románsky farský kostol zasvätený Blahoslavenej Panne Márii, rovnako ako aj v Krupine, a oba kostoly spájajú aj detailné architektonické prvky (a zrejme aj ich stavitelia). Štiavnický Karner sv. Michala archanjela má zaujímavú architektonickú štruktúru – zaklenutie klenbových rebier na stredný stĺp, podobne ako je to aj v Krupine. V tomto architektonickom riešení sú oba karnery rovnaké. Krupinský karner je však mladší a nie je kruhového pôdorysu ako ten v Štiavnici. Má obdĺžnikový, takmer štvorcový pôdorys, ktorý sa u nás nevyskytuje. Najbližšie analógie nachádzame v Rakúsku.²⁹ Táto analógia nie je zrejme náhodná. Aj štýlové analógie

²⁴ SLIVKA, Michal (recenzia) 2000. Martin VANČO: Stredoveké rotundy na Slovensku. Bratislava : Chronos, 2000, 194 s., 32 obr., 42 pôdorysov – 1 mapa, anglický súhrn. In: *Studia Archaeologia Slovaca Mediaevalia*, roč. III – IV, 2000 – 2001. Bratislava VEDA, vyd. SAV, 2001, s. 416 – 420. ISBN 80-224-0691-0.

²⁵ LUKÁČ, Miroslav a kol. 2014. *Krupina – monografia mesta*. Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre mesto Krupina, 2014, s. 140. ISBN 978-80-971624-5-0.

²⁶ Svätomichalské patrocínium mali alebo majú tieto stavby: karner v Banskej Bystrici, karner v Banskej Štiavnici, karner v Kremnici (neskôr sv. Ondrej), kaplnka v Malých Kosihách, kostol(?) v Michalovciach. VANČO, M.: Stredoveké rotundy na Slovensku, s. 97 – 99, 120 – 122, 130 – 131, 132 – 133. K Banskej Bystrici MÁCELOVÁ, Marta 2000. K lokalizácii karnera sv. Michala v Banskej Bystrici. In: *Archaeologia historica*, roč. 25, 2000, s. 253 – 256. ISSN 0231-5823. Košice, Trenčín a ako pravdepodobný prípad aj Trnavu uvádza POMFYOVÁ, Bibiana a kol. 2015. *Stredoveký kostol. Historické a funkčné premeny architektúry. 1. zväzok*. Bratislava : Fo Art, 2015, s. 189. ISBN 978-80-89664-35-1.

²⁷ Je bojovníkom proti diablu a víťazí nad ním (s pomocou Boha) a je ochrancom vyvoleného národa a nielen jeho, má pomáhať proti silám zla. Veď meno MI-KA-EL znamená v hebrejčine „Tvár Božia“ alebo tiež „Kto je ako Boh“? Je tiež patrónom obchodníkov a Nemcov. K tomu podrobne: RULÍŠEK, Hynek 2006. *Slovník křesťanské ikonografie. Postavy, atributy, symboly*. České Budějovice : Karmášek, 2006, heslo Michael. ISBN 80-239-7434-3.

²⁸ SLIVKA, Michal. 2013. *Pohľady do stredovekých dejín Slovenska (Res intrinsecus lectae)*. Martin : Matica slovenská, 2013, s. 110. ISBN 978-80-8128-093-1; ZILKENS, Stephan. 1983. *Karner-Kapellen in Deutschland. 22. Veröffentlichung der Abteilung Architektur des Kunsthistorischen Instituts der Universität zu Köln*. Köln : Universität zu Köln, 1983, s. 109; SÖRRIES, Rudolf. 1996. *Die Karner in Kärnten*. Klagenfurt : Verlag Carinthia, 1996, s. 71. ISBN 3-924447-13-6.

²⁹ Oba karnery (Pulst a Unterfrau) z Rakúska sú na južnej strane od kostola, ako ten v Krupine (je juhozápadne). K tomu s podrobným popisom karnerov: WESTERHOFF, Wolfgang. 1989. *Karner in Österreich und Südtirol*.

architektonických prvkov románskych bazilík v Krupine a v Štiavnicí (a inde) nachádzame v klenbových rebrách v rakúskom kláštornom kostole v Heiligenkreuzi a ďalších rakúskych a podunajských stavbách,³⁰ ale napríklad aj v ďalšom karneri v štajerskom Hartbergu.³¹ V stredoveku mal tzv. podunajský štýl svoje vyjadrenia v tabuľovom maliarstve prác v dnešnom Rakúsku, Morave, Maďarsku aj na Slovensku (aj v Štiavnicí a v Krupine).³² Existoval tu teda dlhodobý vplyv rakúskych krajín na vývoj architektúry a umenia v Hornom Uhorsku (na Slovensku), a pravdepodobne ovplyvnil aj oblasť bankských miest, Banskú Štiavnicu i Krupinu.

Banská Štiavnica – farský Kostol B. P. Márie	Karner sv. Michala archanjela
Banská Bystrica – farský Kostol B. P. Márie	Karner sv. Michala archanjela
Kremnica – farský Kostol B. P. Márie (neskôr sv. Kataríny)	Karner sv. Michala archanjela (neskôr sv. Ondreja) ³³
Krupina – farský Kostol B. P. Márie	Karner asi sv. Michala archanjela

Istotu v zasvätení však nemáme a aby sme nevyklúčili žiadne možnosti, je možné využiť ďalšiu pomocnú vedu historickú – heraldiku.

Je známe, že staršiu časť erbu mesta Krupina tvorí Boží Baránok. Historici a heraldici sa preli (a prú) o motiváciu prevzatia tohto symbolu.³⁴ Bolo bežné, že sa do mestských pečatí, z ktorých sa vyvinuli aj mestské erby, dostávali svätci (či ich atribúty), ktorým bol zasvätený hlavný farský kostol: v Košiciach sv. Alžbeta, v Šamoríne Panna Mária, a podobne. Situáciu problematizuje to, že v Krupine nebol kostol zasvätený sv. Jánovi Krstiteľovi, ktorého užívaný symbol v podobe Božieho Baránka (Baránok je zvyčajný atribút sv. Jána Krstiteľa) by sa dostal do mestskej pečate. Pričom pripúšťame aj teoretickú možnosť, že kaplnka mohla byť sv. Jánovi Krstiteľovi skutočne zasvätená. Otázne je tiež, či jeho atribút mohol byť inšpiráciou pre pečaťný znak Krupiny. Svätý Ján Krstiteľ, ktorý krstil Ježiša v Jordáne a označil ho za „Baránka Božieho“, mohol byť predznamenáním príchodu Božieho syna a zaručenia spásy sveta pre hriešnikov, ktorí mohli dosiahnuť večnú spásu.³⁵ Takto to mohli vnímať aj samotní Krupinčania. Aj keby sme zobrali do úvahy skutočnosť, že paradigma stredovekej spoločnosti bola i to, že pozemský život bol považovaný za dočasný, pričom bol očakávaný

St. Pölten – Wien : Verlag Niederösterreich und Südtirol, 1989, s. 85 (románske a románsko-gotické karnerie, Pulst v Korutánsku), s. 86 – 87 (Unterfrau v Dolnom Rakúsku), s. 91 – 132 (viaceré gotické karnerie). ISBN 3-85326-891-9.

³⁰ MENCL, Václav. 1937. *Stredoveká architektúra na Slovensku. Kniha prvá. Stavebné umenie na Slovensku od najstarších čias až do konca doby románskej*. Praha – Prešov : Nákladom československej grafie unie úč. spol., 1937, s. 183 – 187.

³¹ Hartberg v Štajersku zasvätený archanjelovi Michalovi. WESTERHOFF, Wolfgang. 1989. Karner in Österreich und Südtirol. St. Pölten – Wien : Verlag Niederösterreichisches Pressehaus, 1989, s. 44 – 46. ISBN 3-85326-891-9 (fotografia na s. 45).

³² MENCL, Václav. 1937. *Stredoveká architektúra na Slovensku. Kniha prvá*. s. 149.

³³ Pôvodné zasvätenia mariánskych kostolov sú v stredovekých prameňoch identifikované jednoduchou formou zápisu (Ecclesia Beatae Mariae Virginis, t. j. Kostol Blahoslavenej Panny Márie). V mladšom období boli rozšírené alebo zmenené, tu používame najmä staršie zasvätenia doložené ešte v stredoveku.

³⁴ LUKÁČ, Miroslav a kol. 2014. Krupina – monografia mesta. Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre mesto Krupina, 2014, s. 121 – 122. ISBN 978-80-971624-5-0. Naposledy podrobne analyzované v štúdiu LUKÁČ, Miroslav. 2022. K problematike pečaťného symbolu a erbu mesta Krupina. In: *Acta historica Neosoliensia*, roč. 25, 2022, č. 1, s. 5 – 32. ISSN 1336-9148. DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2022.25.01.05-32>.

³⁵ RULÍŠEK, Hynek 2006. Slovník křesťanské ikonografie. Postavy, atributy, symboly. České Budějovice : Karmášek, 2006, heslo Ján Krstiteľ. ISBN 80-239-7434-3.

ako dôležitý (či dôležitejší) večný život a prijatie Spasiteľom,³⁶ ani potom by táto úvaha nesmerovala k oprávnenosti nachádzať zdroj pre pečatný symbol Krupiny v symbolike patróna karnera.

Je toto uvažovanie oprávnené? Ako sme vyššie uviedli, pečate mali prevzaté symboly zo zasvätení hlavných farských kostolov, doposiaľ nebolo zistené, že by boli preberané podľa atribútov svätcov nejakých bočných alebo karnerových kaplniek. Zdroje týchto symbolov sa hľadali inde. No rozpor v zasvätení hlavných kostolov a pečatných symbolov nachádzame aj v susedných obciach, čo nás pôvodne navádzalo uvažovať inak, ako sa uvažovalo doteraz. Mestečko Babiná má hlavný farský kostol zasvätený sv. Matúšovi evanjelistovi, ale na pečati používanej obcou je jednoznačne sv. Juraj na koni (v podobe drakobijcu),³⁷ ktorý ako patrón umierajúcich a aj ako patrón duší v očistci mohol byť tiež svätcom dnes zaniknutého karnera či kostnice, ktorú pozitívne dokladá archívny prameň.³⁸ V neďalekej obci Sebechleby je kostol zasvätený sv. Michalovi archanjelovi,³⁹ ale v pečati mestečka bola hlava Ježiša Krista.⁴⁰ V Sebechleboch ale zatiaľ nemáme doloženú existenciu karnera.⁴¹ Jeho existenciu však možno pripustiť vzhľadom na význam a veľkosť lokality už v čase stredoveku. Najnovší výskum však takéto uvažovanie nepotvrdil.

Okrem vyššie uvedených možností (sv. Michal archanjel, sv. Ján Krstiteľ) možno uvažovať aj o ďalšej svätici, ktorej mohol byť zasvätený karner. Svätá Anna bola vnímaná ako patrónka umierajúcich a jej kult bol silne zastúpený v oblastiach s vplyvom baníckej kultúry. Spomenieme Kaplnku sv. Anny spojenú s radnicou v Banskej Štiavnici⁴² alebo sochu sv. Anny v Banskej Bystrici, pri ktorej sa zastavovali odsúdení, idúci na popravu smerom na Šibeničný vrch.⁴³

³⁶ O očakávaní večného života – pekla, neba (alebo aj očistca) a jeho vnímaní súčasníkmi, spracované na základe výberu z dostupných prameňov, podrobnejšie publikoval DINZELBACHER, Peter. 2004. *Poslední věci člověka. Nebe, peklo, očištec ve středověku*. Praha : Vyšehrad, 2004, s. 25 – 131. ISBN 80-7021-693-X. O pevnej viere v peklo a nebo Martina Luthera sa zmieňuje na s. 125.

³⁷ Boj s drakom ako alegória boja s diabľom a silami zla. Svätý Juraj je patrónom umierajúcich a duší v očistci. Podrobnejšie o tom: RULÍŠEK, Hynek 2006. *Slovník křesťanské ikonografie*. Postavy, atributy, symboly. České Budějovice : Karmášek, 2006, heslo Jiří. ISBN 80-239-7434-3.

³⁸ Karnerová kaplnka či kostnica zanikla. Ako hrubo postavenú ju zaznamenáva vizitácia z r. 1805: ABBB, ZKV, *Visitatio canonica Ecclesiae et Parochiae Oppidi Babaszék...* Anno 1805-o instituta, CV 39 (Kanonická vizitácia farnosti Babiná z r. 1805), bod 9 (Secus Turrini Rudera Ossarii adsunt, nulla autem Crypta habentur). Osarium ako karner z latinčiny prekladá: ZAREVŮCKÝ, Anton: *Katalóg farností banskobystrického biskupstva I. b.r.*, s. 113. Rukopis.

³⁹ PL Esztergom VC, *Visitatio Ecclesiarum et Parochiarum in Comitatus Hontensis et Liptoviensis Anno 1697* (Kanonická vizitácia farnosti Sebechleby z r. 1697), s. 76 (...e/st/ dedicata honori Sancti Michaelis Archangeli).

⁴⁰ NOVÁK, Jozef. 2008. *Pečate miest a obcí Slovenska II. zväzok. N – Ž*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2008, s. 224 (Sebechleby). ISBN 978-80-89236-53-4. Autor konštatuje, že hoci kostol je zasvätený sv. Michalovi (archanjelovi), v pečati mestečka rozoznáva neidentifikovanú sväticu. V pečati však skôr možno rozpoznať hlavu Krista.

⁴¹ Na tomto mieste je potrebné upozorniť, že nemáme k dispozícii celú pramennú základňu. Z obdobia stavby kostolov (v Babinej, Sebechleboch) sa nám nezachovali pôvodné pečate, poznáme ich iba z mladšieho obdobia.

⁴² LABUDA, Jozef – MIŇO, Martin. 2009. Nález radničnej kaplnky sv. Anny v Banskej Štiavnici. In: *Archaeologia historica*. roč. 34, 2009, č. 1, s. 765. ISSN 0231-5823.

⁴³ SKLENKA, Vladimír. 2005. Symboly spravodlivosti slobodného kráľovského mesta Banská Bystrica. In: *Minulosť a prítomnosť Banskej Bystrice*. zost. Imrich Nagy – Igor Graus, Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Štátna vedecká knižnica, 2005, s. 142. ISBN 80-85169-79-7. Autor uvádza, že išli najprv popri Kostole sv. Alžbety, kde sa mohol odsúdenec pomodliť a popri soche sv. Anny, a potom mohol ísť až na popravisko.

Je možné, že patróni hlavných farských kostolov v spomínaných lokalitách (Krupina, Babiná, Dobrá Niva, Sebechleby) boli pôvodne iní, než ich dokladajú zachované stredoveké a novoveké pramene. V prípade Krupiny je to nepravdepodobné. Stavba kostola je z obdobia, kedy vznikli v stredoslovenskej banskej oblasti aj ďalšie podobné stavby, a čo je príznačné, mali rovnaké patrocínium. Staré mariánske patrocínium podporujú rovnako zasvätené kostoly v Banskej Štiavnici, Banskej Bystrici a zrejme aj pôvodný starý kostol v Kremnici. Rovnako aj stredoveké písomné pramene dokladajúce staré mariánske patrocínium v Krupine.⁴⁴ Tieto kostoly (Banská Štiavnica a Krupina) s rovnakými patrocíniami patrili pravdepodobne do jednej časovej vrstvy, datovanej do prvej tretiny 13. storočia (cca 1200 – 1230), ktorú sledovala druhá časová vrstva (Banská Bystrica, Kremnica) z druhej tretiny a polovice 13. storočia (okolo r. 1250 a 2. polovica 13. storočia), čo podporuje aj predpoklad o rovnakom patrocínium. Akékoľvek patrocínium karnerovej kaplnky v Krupine by sme predpokladali ako možné, muselo nevyhnutne zapadať do kontextu patrocínií sakrálnych stavieb okolia banských miest so silným vplyvom Banskej Štiavnice a komunity hostí, pochádzajúcich z nemeckých krajín. Patrocíniá podliehali vplyvu objednávateľov a donorov týchto stavieb, ktorí sa mohli zoznámiť so stavebnou kultúrou sepulkralnej architektúry v Podunajsku (najmä Rakúsko, Čechy a Morava) alebo v nemeckých krajinách.

Odpoď na otázku z titulného názvu tejto štúdie, či je možné historickými metódami dopracovať sa k patrocíniumu zaniknutej karnerovej kaplnky pri rímskokatolíckom kostole v Krupine, je áno, je to možné, ale výsledok je len približný, aproximatívny. Pravdepodobným patrónom karnerovej kaplnky v Krupine bol sv. Michal archanjel, na čo poukazujú viaceré indície.

Kostnica vo vizitačnom protokole z roku 1829

C. ABBB, ZKV, Vizitácia farnosti Krupina z r. 1828-1829 – farnosť Krupina

Pars I.mo § I. De parochiali Ecclesia, ejus situ, structura et ornatu. (s. 3):

Illut olim, dum cadavera adhuc in Ecclesiae adjacente caemeterio humanentur, tria hic est sunt ossaria,⁴⁵ actu tamen nullum datur, sed ossa eruta /: si id contingat :/ deligentes colliguntur, et cum novo cadavere intumentur.⁴⁶

Preklad:

Prvá časť. § I. O farskom kostole, jeho polohe, štruktúre stavby a výzdobe. (s. 3):
Kým boli kedysi mŕtvolý doposiaľ v príľahlom cintoríne kostola pochovávané, sú tu (boli tu) tri kostnice, nariadením predsa žiadna k dispozícii (už) nie je, ale kosti vykopané (:ak by sa tak stalo:) sa pozbierajú, a nech sa pochovajú s novou mŕtvolou (teda iba sú vložené).

⁴⁴ MEZŐ, András. 2003. Patrocíniumok a középkori Magyarországon..., s. 439, 405, 434 (Banská Štiavnica, Banská Bystrica, Krupina). Kremnica neskôr zmenila patrocínium farského kostola – prevládla patrónka baníkov sv. Katarína. Pôvodné zasvätenie kremnického hradného kostola uvádza: LAMOŠ, Teodor. 1969. *Vznik a počiatky banského a mincového mesta Kremnice 1328 – 1430*. Bratislava : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 202.

⁴⁵ Podľa RÁCZ, Imre. 1998. Glossarium, s. 43, môže byť ossárium aj kaplnka (karnerová kaplnka): csont-ház, kápolna, ahová az emberi csontokat gyűjtötték, (ossuárium). Pre karner (karnerovú kaplnku) autor nepozná zvláštny pojem (slovo). Ako sme vysvetlili v texte, je možné, že zrejme jedna z tu uvedených kostníc bola súčasťou karnerovej kaplnky, teda tej, ktorej práve podzemná časť (kostnica) sa zachovala dodnes.

⁴⁶ Za kontrolu prepisu a revíziu prekladu ďakujem doc. Mgr. Imrichovi Nagyovi, PhD. V príspevku som ponechal iba prepis textov vizitácií.

Záver

Na otázku z nadpisu tohto príspevku, či je možné historickými metódami dopracovať sa k titulu zaniknutej karnerovej kaplnky pri rímskokatolíckom kostole v Krupine, je možné odpovedať iba nejednoznačne. Výsledok využitia priamej metódy a nepriamych metód pri výskume umožňuje vyvodiť predbežný hypotetický záver, že zaniknutý krupinský karner bol zasvätený buď sv. Michalovi archanjelovi, takisto ako architektonicky podobný karner v Banskej Štiavnici a ako najviac karnerov v tomto priestore (vrátane Rakúska), alebo bol zasvätený sv. Jánovi Krstiteľovi či sv. Anne, na čo by poukazoval symbol Božieho Baránka v mestskej pečati a erbe a funkcia sv. Anny ako patrónky dobrej smrti.

Na konkrétnom prípade výskumu patrocínií sme ukázali, že priama metóda, ktorú by historik využil na výskum patrocínií, sama osebe nepostačuje. Platí to aj o zázname z vizitačného protokolu z roku 1829, ktorý hovorí o troch kostniciach, a je otázne, či jedna z nich mohla byť podzemnou časťou – zvyškom zaniknutej karnerovej kaplnky. Tento i ďalšie premene sú neúplné, nepostihujú úplnú skutočnosť, majú rôznu kvalitu i výpovednú hodnotu. Preto je nutné využiť aj nepriamu metódu. Je potrebné využiť analógie a spojiť krupinský karner s podobnými stavbami v iných lokalitách, ktorých zasvätenia poznáme a ktoré vznikali v lokalitách s podobným právno-historickým základom či etnickým zložením, teda, že ich zakladali hostia z nemeckých jazykových oblastí (nemecké krajiny, pravdepodobne Rakúsko, Bavorsko). Zároveň sme využili ďalšie poznatky z archeológie, historickej geografie, histórie umenia, heraldiky a ikonológie. No ani s využitím nepriamej metódy vrátane analógií či poznatkov z pomocných vied historických nemožno dosiahnuť jednoznačnú odpoveď. Preto je nutné otázku zasvätenia krupinského karnera a prípadnej existencie ďalších kaplniek označiť ako neuzavretú.

Nasledujúci postup výskumu by mohol zahrnúť verifikáciu alebo falzifikáciu. Ako produktívne pre oba postupy sa nám javí možnosť porovnania ďalších patrocínií sakrálnych stavieb a pečatných symbolov v ostatných lokalitách na Slovensku, ako sa to ukázalo v Krupine, v Babinej, Dobrej Nive, Sáse⁴⁷ a čiastočne v Sebechleboch. Hoci sa prepojenie karnerov na erby mesta a mestečiek nepodarilo preukázať, podarilo sa preukázať či naznačiť prepojenie na patrocíniá (alebo možné zaniknuté patrocíniá) hlavných farských kostolov. Je potrebné preštudovať všetky zápisy vizitačných protokolov od 16. až do 19. storočia, ale aj staršie pramene. Môžu tak doplniť doterajšie poznatky z oblasti sfragistiky a heraldiky, ako ich spracoval Jozef Novák a ďalší autori, ako aj poznatky umeleckých historikov, ktorí často nemali k dispozícii poznatky vizitačných protokolov.

Poznámka

Štúdia bola realizovaná v rámci grantu VEGA 2/0020/19 „Renesančné vplyvy na novovekú spoločnosť vo vzťahu k Slovensku“, realizovaného na pôde Historického ústavu Slovenskej akadémie vied v Bratislave.

⁴⁷ LUKÁČ, Miroslav 2001. K problematike patrocínií stredovekých farských kostolov historického dekanátu Krupina (Krupina, Babiná, Dobrá Niva a Sása), s. 59 – 72. Prepojenia karnerov na erby mesta a mestečiek sa nepodarilo preukázať, ale podarilo sa preukázať či naznačiť prepojenie na patrocíniá (alebo možné zaniknuté patrocíniá) hlavných farských kostolov.

Archívne pramene a literatúra

Eötvös Loránd Tudomány Egyetem – Egyetemi Könyvtár Budapest, fond Collectio Hevenessiana

- Visitatio ecclesiarum archidiaconatus Hontensis facta per Franciscum Jezerniczki abbatem sancti Spiritus de Hrabko archidiaconum Hontensem. Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis Canonicum. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Nonagesimo Secundo. Die 10. Et Subsequentibus Mensis Junii (Vizitácia Hont 1692)
- Visitatio parochorum et parochiarum incltyi comitatus Zoliensis Anno MDCXCII (Vizitácia Zvolen 1692).

Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár, fond Diplomatikai levéltár

- listina Bela II. potvrdzujúca donáciu pre kláštor v Bzovíku z r. 1135/1256/1566, č. DL 5775

Prímási Levéltár Esztergom, fond Archivum Ecclesiasticum Vetus a fond Visitaciones canonicae

- Visitatio Ecclesiae Hontensis, et Lyptoviensi C(omi)t(a)tuum de A(nn)o 1713, sign. Lib. 15a (Vizitácia Hont 1713)
- Visitatio Ecclesiarum et Parochiarum in Comitatus Hontensis et Liptoviensis Anno 1697 (Vizitácia Hont 1697)

Rímskokatolícka cirkev – Archív Biskupstva v Banskej Bystrici, fond Zbierka kanonických vizitácií

- Josephus Belánsky Divina et Apostolica sedis gratia episcopus Neosoliensis... 1829 die 6. mensis... Civitatem Carponensem... 1828-1829) (Vizitácia farnosti Krupina z r. 1828-1829), CV 40
- Visitatio canonica Ecclesiae et Parochiae Oppidi Babaszék... Anno 1805-o instituta (Vizitácia farnosti Babiná r. 1805), CV 39

ZAREVÚCKY, Anton: *Katalóg farností banskobystrického biskupstva I.* b.r. 152 s. Rukopis.

Literatúra

DINZELBACHER, Peter. 2004. *Poslední věci člověka. Nebe, peklo, očištec ve středověku.* Praha : Vyšehrad, 2004. 152 s. ISBN 80-7021-693-X

DVOŘÁK, Tomáš a kol. 2022. *Úvod do studia dějepisu 1.* Brno : Masarykova univerzita, 2014. 257 s. Dostupné na: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/462> [2002-10-19]

ELIADE, Mircea. 1995. *Dejiny náboženských predstáv a ideí. Od doby kamennej po eleusínské mystériá I.* Bratislava : Agora, 1995. 398 s. ISBN 80-967210-1-1

ELIADE, Mircea. 1997. *Dejiny náboženských predstáv a ideí II. Od Gautamu Buddha po víťazstvo kresťanstva.* Bratislava : Agora, 1997. 424 s. ISBN 80-967210-2-X

ELIADE, Mircea. 1997. *Dejiny náboženských predstáv a ideí III. Od Muhammada po reformy.* Bratislava : Agora, 1997. 294 s. ISBN 80-967210-0-3

GYÖRFFY, György. 1987. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III.* Budapest : Akadémiai Kiadó, 1987. 570 s. ISBN 963-05-3613-7

HOLM, Nils G. 1998. *Úvod do psychologie náboženství.* Praha : Portál, 1998. 158 s. ISBN 80-7178-217-3

HOŠSO, Ján. 2000. Kremnica a jej regionálne nadregionálne postavenie vo svetle archeologického výskumu. In: *Kremnické múzeum. Zborník k 110. výročiu múzea*

- v Kremnici. zost. Bohuslava Konušová. Kremnica : Kremnické múzeum, 2000, s. 13 – 21. ISBN 80-8043-058-6
- HROCH, Miroslav a kol. 1985. *Úvod do studia dejepisu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 306 s.
- KOMOROVSKÝ, Ján. 2000. *Religionistika. Veda o náboženstvách sveta a jej pomocné disciplíny*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2000. 180 s. ISBN 80-223-1535-4
- LABUDA, Jozef – MIŇO, Martin. 2009. Nález radničnej kaplnky sv. Anny v Banskej Štiavnici. In : *Archaeologia historica*, roč. 34, 2009, s. 763 – 744.
- LAMOŠ, Teodor. 1969. *Vznik a počiatky banského a mincového mesta Kremnice 1328 – 1430*. Bratislava : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969. 256 s.
- LEHNER, Johann Baptist. 1963. Patron. In: *Lexikon für Theologie und Kirche. Achter Band, Palermo bis Roloff*. Edds. Josef Höfer – Karl Rahner. Freiburg : Verlag Herder, 1963, stl. 187 – 191.
- LUKÁČ, Miroslav. 2019. K informačnej hodnote katalógu vizitačných protokolov Ostrihomského arcibiskupstva (16. – 20. storočie). In: *Acta historica Neosoliensia*, roč. 22, 2019, č. 1, s. 45 – 59. ISSN 1336-9148
- LUKÁČ, Miroslav a kol. 2014. *Krupina – monografia mesta*. Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre mesto Krupina, 2014. 256 s. ISBN 978-80-971624-5-0
- LUKÁČ, Miroslav a kol. 2006. *Krupina – monografia mesta*. Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre mesto Krupina, 2006. 256 s. ISBN 80-89151-13-2
- LUKÁČ, Miroslav. 2021. K problematike patrocínií stredovekých farských kostolov historického dekanátu Krupina (Krupina, Babiná, Dobrá Niva a Sása). In: *Argenti Fodina 2020*. zost. Daniel Harvan – Jozef Labuda, Banská Štiavnica : Slovenské banské múzeum, 2021, s. 59 – 72. ISBN 978-80-85579-59-8
- LUKÁČ, Miroslav. 2021. K problematike patrocínií vybraných protestantských kostolov Hontianskeho arcidiakonátu vo svetle vizitačných protokolov zo 17. – 18. storočia. In: *Folia historica Bohemica*, roč. 36, 2021, č. 1, s. 111 – 140. ISSN 0231-7494
- LUKÁČ, Miroslav. 2021. Zmeny patrocínií sakrálnych stavieb mesta Krupina v zrkadle vizitácií 17. – 18. storočia. In: *Východočeské listy historické*, roč. 46, 2001, s. 59 – 72. ISSN 1211-8184
- LUKÁČ, Miroslav. 2022. : K problematike pečatného symbolu a erbu mesta Krupina. In: *Acta historica Neosoliensia*, roč. 25, 2022, č. 1, s. 5 – 32. ISSN 1336-9148
- DOI:<https://doi.org/10.24040/ahn.2022.25.01.05-32>
- LUKÁČ, Miroslav – ŠIMKOVIC, Michal. 2022. Zaniknutá karnerová kaplnka v meste Krupina. In: *Archaeologia historica*, roč. 47, 2022, č. 1, s. 197 – 220. ISSN 0231-5823
- MAREK, Miloš. 2020. *Slovník stredovekej a novovekej latinčiny na Slovensku. Glossarium mediae et infimae Latinitatis Slovaciae*. 2. dopl. a opr. vydanie. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity a Towarzystwo Słowaków w Polsce Kraków, 2020. 1320 s. ISBN 978-83-8111-176-8
- MARSINA, Richard (ed.). 1971. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I*. Bratislava : Sumptibus Academiae scientiarum Slovacae, 1971. 472 s. + 32 s. prílohy.

- MÁCELOVÁ, Marta. 2000. K lokalizácii karnera sv. Michala v Banskej Bystrici. In: *Archaeologia historica*, roč. 25, 2000, s. 253 – 256. ISSN 0231-5823
- MENCL, Václav. 1937. *Stredoveká architektúra na Slovensku. Kniha prvá. Stavebné umenie na Slovensku od najstarších čias až do konca doby románskej*. Praha – Prešov : Nákladom československej grafie unie úč. spol., 1937. 484 s. + 86 s. prílohy.
- MEZŐ, András. 2003. *Patrocíniumok a középkori Magyarországon*. Budapest : METEM, 2003, 546 s. ISBN 963-8472-19-7
- NOVÁK, Jozef. 2008. *Pečate miest a obcí Slovenska II. zväzok. N – Ž*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2008. 720 s. ISBN 978-80-89236-53-4
- POMFYOVÁ, Bibiana a kol. 2015. *Stredoveký kostol. Historické a funkčné premeny architektúry. 1. zväzok*. Bratislava : Fo Art, 2015. 583 s. ISBN 978-80-89664-35-1
- RÁCZ, Imre. 1998. *Glossarium. Latin-magyar szójegyzék a canonica visitatio és a régi latin nyelvű okmányok fordításához*. Miskolc, 1998. 72 s. Dostupný na: https://library.hungaricana.hu/hu/view/BAZM_Sk_52/?pg=0&layout=s [2022-10-19]
- RULÍŠEK, Hynek. 2006. *Slovník křesťanské ikonografie. Postavy, atributy, symboly*. České Budějovice : Karmášek, 2006. nestr. ISBN 80-239-7434-3
- SKLENKA, Vladimír. 2005. *Symboly spravodlivosti slobodného kráľovského mesta Banská Bystrica*. In: *Minulosť a prítomnosť Banskej Bystrice*. zost. Imrich Nagy – Igor Graus, Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, 2005, s. 138 – 152. ISBN 80-85169-79-7
- SLIVKA, Michal. 2013. *Pohľady do stredovekých dejín Slovenska (Res intrinsecus lectae)*. Martin : Matica slovenská, 2013. 224 s. ISBN 978-80-8126-093-1
- SLIVKA, Michal. 2006. *Uctievanie svätých na Slovensku*. In: *Studia Archaeologia Slovaca Mediaevalia*, roč. V, 2005. Bratislava : VEDA, vyd. SAV, 2006, s. 67 – 80. ISBN 80-89187-15-3284
- SLIVKA, Michal (recenzia). 2000. *Martin VANČO: Stredoveké rotundy na Slovensku*. Bratislava : Chronos, 2000, 194 s., 32 obr., 42 pôdorysov – 1 mapa, anglický súhrn. In: *Studia archaeologia Slovaca mediaevalia*. roč. III-IV, 2000 – 2001. Bratislava : VEDA, vyd. SAV, 2001, s. 416 – 420. ISBN 80-224-0691-0
- SÖRRIES, Rudolf. 1996. *Die Karner in Kärnten*. Klagenfurt : Verlag Carinthia, 1996. 140 s. ISBN 3-94447-13-6
- VANČO, Martin. 2000. *Stredoveké rotundy na Slovensku*. Bratislava : Chronos, 2000. 196 s. ISBN 80-89027-00-8
- WESTERHOFF, Wolfgang. 1989. *Karner in Österreich und Südtirol*. St. Pölten – Wien : Verlag Niederösterreichisches Pressehaus, 1989. 216 s. ISBN 3-85326-891-9
- ZÁLEŠÁK, Tomáš. 2000. *K otázke sakrálneho a k otázke vývoja morálnych pravidiel*. In: *Filozofia*, roč. 55, 2000, č. 1, s. 1 – 8. ISSN 0046-385X
- ZILKENS, Sigmund. 1983. *Karner-Kapellen in Deutschland. 22. Veröffentlichung der Abteilung Architektur des Kunsthistorischen Instituts der Universität zu Köln*. Köln : Universität zu Köln, 1983. 343 s. 35 príloh.